

Праисторијско **археолошко налазиште Смилчић** је једно од највећих у сјеверном дијелу Далмације. Мјесто [Смилчић](#) налази се око двадесет километара источно од Задра, у близини града Бенковца, док се налазиште налази на око 2,5 километара западније од села на обрадивом локалитету познатом под именом Барица. Заузима површину од отприлике 1,5 хектара. То је прво систематски обрађени и проучен локалитет у сјеверном дијелу Далмације.

Неолит

У неолитском насељу истичу се два слоја. Један припада култури "*impresso*" керамике, а други је Данилска култура. Они чине Смилчић врло издашним извором за ту праисторијску културу. Бројни остаци пронађени на том подручју говоре нам о начину живота и важности тог насеља. Оно је својом бројношћу материјала дало прву значајну слику неолитског живота на овоме простору.

Насеље је смјештено на потпуно типичном мјесту за неолит. Налази се на благом узвишењу, близу је извора потока (који у данашње вријеме све чешће љети пресуши), он је у простору с великом количином обрадиве и плодне земље.

Смилчић као археолошка локација у којој има и остатака металнодобских култура има надрегионалну важност. Има карактеристике које су типичне за онодобна струјања каква су била на Апенинском и Балканском полуострву (поготово на територију Босне). За Смилчић можемо рећи како је то локација врло великог значаја и вриједности за проучавање овог поднебља у праисторији.

Прва особа која је упозорила на постојање локалитета био је Кажимир Томић из Смилчића. Године 1955. трактором су преоране двије њиве (Шушак Павла и Бранка). Тада је на површину избачена велика количина археолошког материјала. 1957, 1958. и 1959. извршена су велика археолошка ископања. Друго је ископање (1958) дало у увид да на том локалитету постоје двије неолитске културне групе. Ту се налазио и јарак који се дијагонално простирао у смјеру исток-запад. Био је закопан у здравицу; жуту сигасту пјескуљу и био дубок до 3 метра. Културни слој смилчићког локалитета дубок је између 50 до 210 *cm*.

Те двије културне групе су: култура "*impresso*" керамике и Данилска култура. Вјероватно није постојала мјешана фаза између двију култура већ су оне временски одвојене. Мијешање је настало касније постанком и самим трајањем данилске фазе. Доказ за то је да се дијелови нпр. једне посуде могу наћи у слоју с дубинском разликом 1 метар, што је очигледан доказ да се слој помијешао на тој дебљини и да није био раван, само се мијешање није свугдје једнако интензивно догодило.

Из овога можемо закључити да је смилчићко подручје трајно насељавано различитим народима и културама. Разлог томе лежи у чињеници што је Смилчић близу мора, близу извора питке воде и што је најважније налази се на врло плодном тлу.

Најстарији су, дакле, трагови насељености у Смилчићу "*impresso*" и данилска култура која се може подијелити на четири стадијума:

1. 1. степен има за карактеристику код керамике једноставност и сиромаштво облика. Најчешћи мотиви су троугао и спирала. Имамо грубу и фину сликану керамику која је обојана свијетлоцрвеном бојом. Сви елементи првог степена трају и кроз цијелу данилску фазу.
2. 2. степен има све елементе првог с тим да се обогаћују и да се јављају меандрирани облици украшавања.
3. 3. степен има све елементе првог и другог степена с тим да се јавља низ нових облика и техника украшавања. Нови су елементи антропоморфна и зооморфна пластика, груба сликана керамика, сјекире, стрелице, опсидијан...
4. 4. степен има све елементе прва три, али полако нестаје фина керамика те је очита опћа дегенерација. Облици украшавања керамике осирумашују и бројем и разноликошћу.

Од архитектонских остатака нађено је уломака лијепа с отиском пружа на разним дубинама. Неки су уломци мијешани са сламом. Вјероватно су се градиле само надземне куће. Јарци се пружају кружно и паралелно са старијим насељем и вјеројатно су имали одбрамбену улогу.

Остатака израђевина од камена нема много, али их има више него осталих материјала. Камена нема пуно ни у самој околини. У "*impresso*" фази пуно је мање камених остатака него у данилској; то су углавном ножићи, стругала, брусови и жрвњеви. Нема глчаног камена, стрелица ни сјекира. У данилској је фази пуно више камених остатака који се дијеле на оружје, оруђе и накит. Већина предмета је мала и кресана; ножићи, стругала,

шилци, пилице и стрелице. Брушени (брусови, жрвњеви...) и глачани (сјекире, перле, наруквице) били су рјеђи. Најчешћи су мали до 14 см

дуги ножеви разних облика. Стрелице, сјекире и остали предмети од опсидијана ријетки су и јављају се у задња 2 степена данила.

Коштаних је предмета нађено мање и њих је размјерно више у данилској фази. То су углавном гладилице, шила, длијета, шиљци и сл.

Предмета начињених од шкоља нађено је врло мало и очито је да су шкољке углавном служиле за прехрану јер их је нађено пуно. Користиле су се за украшавање керамике а касније, ријетко за наруквице и привјеске за огрлице.

Impresso фаза

Неолитски Смилчић заузима вријеме од 3000. до 2500. пр. Христа, *Impresso* фаза траје од 3000. до 2900. године прије Христа. Највеће обиљежје ове фазе је керамика. Ње има највише међу остацима и она је одлика ове културе. Од ње су углавном израђиване посуде, мада има нешто мало и предмета друге намјене. Већина керамике је украшена и то утискивањем у површину предмета. Најчешће су се утискивале шкољке којих је било у изобиљу. Та техника украшавања је врло једноставна и изводи се прије печења. Врло се мало керамике из ове фазе може реконструирати, но видљиво је да има и праволинијских украса те удубљивања осталих предмета, а не само шкољки. Техника удубљивања и праволинијски украс развили су се у самом Смилчићу из

Impresso

технике украшавања, најстарије културе на Медитерану.

Оружја је у Смилчићу нађено јако мало поготово у овој фази, и то углавном мањих ножева. Разлози томе су многи. Први је да су се према остацима костију и шкољака људи који су ту обитавали хранили месом стоке коју су узгајали и плодовима мора (углавном шкољкама и пужевима). Пољопривреда је због плодног тла такођер била развијена, па потребе за ловом није било. Недостатак камења у непосредној близини (у ужој околини га има у изобиљу) узроковао је да се мало тога производило од камена. Оскудица је и броја врста и укупног броја нађених материјала. Самим тиме, као и због густе насељености, становништво се није бавило ловом. Највише има остатака дагања, а видљиво је и да се становништво бавило и сакупљањем и риболовом јер је море удаљено само десетак километара од локације ранонеолитског Смилчића. Из овога видимо да је прехрана била врло разнолика.

Из овога закључујемо како су се људи тог доба вјеројатно доста користили дрвом којег је, с обзиром на плодну земљу, требало бити довољно.

Згаришта и огњишта није пронађено много, али се претпоставља да су била на предодређеним мјестима. Трагова угља има, али су мали и лако су могли бити донесени поплавом или остављени на том мјесту као отпад, јер је очито да се у Смилчићу отпад остављао на појединачним одређеним мјестима.

Већих трагова архитектуре нема, па то указује на чињеницу да је становништво вјеројатно живјело у некаквим надземним стамбеним јединицама.

Укапање се није вршило на једном мјесту јер није нађена никаква велика некропола. Нађен је један дјечји костур у згрченом положају. Лежи на дубини од 75 *cm*, а због уломака лијепа да се претпоставити да се ради о обредном, жртвеном покапању везаном уз изградњу куће.

Из овог се да закључити да се покопање није вршило на скупном мјесту него су се мртваци вјеројатно покапали одвојено на непознати начин одређеним мјестима за вршење укопа.

Везе с прекоморском Италијом вјеројатно су постојале и биле израженије него код млађе фазе. Трагова неког већег трговања није нађено, али је вјеројатно постојала комуникација с околним подручјима.

Иако из овог доба немамо много остатака Смилчић дефинитивно спада међу најбогатија налазишта раног неолита у задарској околици те самом културом показује на постојање културних веза и контаката овог подручја с Медитераном још у предисторијским раздобљима.

Данилска фаза

Налазиште Смилчић пуно је издашније кад је ријеч о Данилској култури. Смилчић је једно од најбогатијих налазишта те културе. Из данилске је фазе пронађено пуно више материјала и разноликији је. Данилска фаза у Смилчићу траје од 2800. до 2500. године прије Христа. Пошто ранија фаза траје од 3000. до 2900. видљив је прекид насељености тог простора у трајању од 100 година.

Керамика данилске фазе много је усавршенија него она *Impresso* фазе. Овђе се диференцирају двије групе керамике, односно двије технике израде: груба керамика и фина керамика.

Груба керамика израђивала се од боље прочишћене земље мијешане с мањом или већом количином обично ситно тученог кристалног кречњака. Већег је квалитета него керамика пријашње фазе. По квалитету је између *Impresso*-а и fine керамике. Овај је тип керамике врло добро углачан, а понекад је и полиран до сјаја. Велика је количина црно полирана најчешће са спиралним украсом. Углавном су овалног облика и дјеле се на три врсте: здјеле, чаше и лонце. Међу здјелама је заступљено много тањира, али има много варијанти различитог керамичког материјала. За овај тип керамике може се још и навести да је била врло богато украшена разним техникама украшавања као што су: инкрустација, удубљивање, урезивање, жигосање, бојање итд. Углавном се украшава горњи дио или цијела посуда (поготово код културних посуда), а понекад се бојају и ноге посуде. Украси су различити: спирални, мрежасте, троугаони и многи други; груба керамика богатија је по броју врсти украса од касније fine керамике.

Фина се керамика од грубе разликује у неколико елемената. Први је техника израде јер је направљена од врло квалитетне одлично прочишћене и добро печене глине (печење се вјеројатно изводило у пећима) без икаквих примјеса. Други елемент је бројност јер је фина керамика врло рјеђа од *Impresso* и грубе керамике. Трећи елемент је мања количина украса на посудама fine керамике. Оне су обојане и имају мотиве и изнутра. Најчешћи мотиви су : ромбови, ромбоиди, цик-цак линије и спирале. Сви су шрафирани осим спирале. Најчешће посуде су: биконичке здјеле, звонолике шоље и здјеле те остало слично посуђе. Из овога закључујемо да је у данилској фази постојала богата керамика која је свједочанство о богатом и живом простору у том добу.

Иако је оружја и у овој фази мало очито је да га има више. Сад имамо сјекире, ножиће (од којих неки имају и страну за пиљење), неколико стрелица и сл.

Прехрана је била разнолика и врло слична ранијој фази, иако је очито да се користио и лов. Он није био развијен као у околним брдским и планинским просторима, што због низијског рељефа, што због изобиља друге хране.

Кад се погледа састав нађених костију 94% припада овци или кози, 2.8% говеду и 1.3% свињи. То су све узгојне животиње. Од ловних највише их припада зецу (13 костију), затим јелену (9) и срни (8). Птицама припада 34 кости док псу припадају 3 кости и јазавцу једна. Дакле, лов с укупним удјелом од око 2% костију даје до знања да га је било, али да није имао већу важност у прехрани.

У овој је фази што је значајно осим много ножева и ножића пронашло и неколико жлица, те такођер посуда за које се може утврдити да су били тањир или нешто слично томе. Такођер има пуно остатака лонаца. Ово нам скупа с анализом костију даје пуно вриједних информација везаних уз прехранбене навике становника на тим просторима.

И ова је култура као и она претходна вјеројатно живјела у надземним настамбама, па већих архитектонских трагова нема. Постоје трагови који би могли означавати куће, али они могу бити и друге намијене. Такођер није пронађено ни људских костију, нити било каквих трагова некрополе као ни у претходној фази.

Иако везе с прекоморским просторима вјеројатно нису толико јаке као код раније фазе има пуно доказа да су оне постојале.

Неки знанственици тврде да је фина сликана керамика данилског типа најсличнија оној групи Риполи у Италији. Груба керамика такођер је слична оној у Италији, али се за њу са сигурношћу може рећи како је израђена у Смилчићу. Но за фину керамику то се не може рећи са сигурношћу. Она је могла бити и импортирана било из Данила, Риполиа или неког града на хрватској или талијанској обали.

Све у свему за Данилску културу можемо рећи да је најсличнија културама југоисточне Италије.

Закључак

Налазиште Смилчић једно је од најзначајнијих археолошких налазишта у околини Бенковца. То је вриједан неолитски локалитет који нам даје, иако мален, ипак значајан увид у живот неолитског човјека на овим просторима. Познавање начина живота људи у праисторији неког простора нема само археолошку и историјку вриједност већ је то дио укупне културне баштине. Важност локалитета Смилчић значајно је за културно наслијеђе овог краја и оно нам говори како је овај простор и у праисторији био погодан за насељавање и живљење. Близина регионалног средишта Задра и близина институцијама у овом граду додатни је бонус. Смилчић је важан локалитет који се спомиње у већини књига о праисторији простора Равних Котара.